

“Κριτήρια και αρχές συγγραφής διδακτικών βιβλίων Ιστορίας”

Δρ. Μαρία Τζάνη
Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης
Τομέας Επιστημών της Αγωγής
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ναυαρίνου 13 Α – 106 80, Αθήνα
mtzani@cc.uoa.gr

Περίληψη

Η έννοια «Ιστορία» δηλώνει την αληθινή, αλλά και ενσυνείδητη Γνώση. Εκτιμούμε ότι οι κυριότεροι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την ιστορική κρίση είναι:

- Οι διάφορες ιδεολογικές διαφορές
- Η διαφορά των πεποιθήσεων για την προέλευση και το σκοπό του ανθρώπου (τούτ’ είναι για τη φύση του)
- Προσωπικές συμπάθειες ή αντιπάθειες των ανθρώπων άδηλης αιτιολογίας. Μα πάνω απ’ όλα
- Φυλετικές, ταξικές ή θρησκευτικές προκαταλήψεις

Εξετάζοντας τις περιπτώσεις που εμφανίζουν και τροφοδοτούν ρατσισμό οφείλουμε να αναφέρουμε τις θρησκείες, τις κοσμοθεωρίες, όπως και κάθε εξουσιαστικό συμφέρον. Είναι δυνατόν επίσης, να δοθεί δυνατότητα ανάπτυξης ρατσιστικών συνδρόμων και από το χώρο της Αγωγής και Εκπαίδευσης. Οι ανωτέρω παράγοντες, θα λέγαμε, χρησιμοποιούν την Εκπαίδευση και διάφορα γνωστικά της αντικείμενα, όπως οι ιστορικές σπουδές, η πολιτική οικονομία και ανάπτυξη, η ανθρωπολογία, ή ακόμα και η γλώσσα, προκειμένου να επιτύχουν την ανάπτυξη τέτοιων ρατσιστικών συνδρόμων.

Τί κάνουμε;

- Επειδή η Αλήθεια είναι έννοια ταυτόσημη της Δικαιοσύνης
- Επειδή η Αλήθεια / Γνώση σώζουν, ως αυθεντική δύναμη στην υπηρεσία του ανθρώπου είναι γι’ αυτό, όπως εκτιμούμε, που
- Σκοπός της Αγωγής είναι η κατίσχυση των αξιών της ανθρωπιστικής παιδείας. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι δεν εξαφανίζουμε τα πραγματικά γεγονότα, ούτε τα ποιητικά τους αίτια: ανθρώπους και συνθήκες
- Προβάλλουμε και καλλιεργούμε αξίες και πρότυπα του ανθρωπισμού

1. Εισαγωγή

Πριν μιλήσουμε για τα κριτήρια επιλογής του περιεχομένου στη συγγραφή διδακτικών βιβλίων ιστορίας, είναι σκόπιμο να αναρωτηθούμε τι εννοούμε με τον όρο «Ιστορία». Η έννοια «Ιστορία», λοιπόν, δηλώνει την βεβαιωμένη, αλλά και ενσυνείδητη Γνώση¹. Παράγεται από τη δράση των υποκειμένων της και αυτή η δράση αποτελεί τα πραγματικά γεγονότα. Όμως, αυτά τα γεγονότα μπορεί να αλλοιωθούν ή να τύχουν πολλαπλών ερμηνειών, οφειλομένων στην επενέργεια ενός ικανού αριθμού παραγόντων.

Εκτιμούμε ότι οι κυριότεροι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την ιστορική κρίση είναι οι παρακάτω τέσσερις. Πρωταρχικά αναφέρουμε (α) τις διάφορες ιδεοπολιτικές διαφορές, κατά δεύτερο λόγο (β) την διαφορά των πεποιθήσεων για την προέλευση και το σκοπό του ανθρώπου (τούτ' έστιν για τη φύση του). Τρίτο παράγοντα αποτελούν (γ) οι προσωπικές συμπάθειες ή αντιπάθειες των ανθρώπων άδηλης συνήθως, αιτιολογίας. Μα πάνω απ' όλα, (δ) οι φυλετικές, ταξικές ή θρησκευτικές προκαταλήψεις συγκροτούν τον τέταρτο και πιο καθοριστικό παράγοντα, ο οποίος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη φαλκίδευση της ιστορικής κρίσης.

Εξετάζοντας τις περιπτώσεις που εμφανίζουν και τροφοδοτούν ρατσισμό οφείλουμε να αναφέρουμε τις θρησκείες, τις κοσμοθεωρίες, όπως και κάθε εξουσιαστικό συμφέρον. Είναι δυνατόν επίσης, να δοθεί δυνατότητα ανάπτυξης ρατσιστικών συνδρόμων και από το χώρο της Αγωγής και Εκπαίδευσης. Οι ανωτέρω παράγοντες, θα λέγαμε, χρησιμοποιούν την Εκπαίδευση και διάφορα γνωστικά της αντικείμενα, όπως οι ιστορικές σπουδές, η πολιτική οικονομία και ανάπτυξη, η ανθρωπολογία, ή ακόμα και η γλώσσα, προκειμένου να επιτύχουν την ανάπτυξη τέτοιων ρατσιστικών συνδρόμων.

2. Περιπτώσεις που εμφανίζουν και τροφοδοτούν ρατσισμό

2.1 Θρησκείες

Από μία πρώτη προσέγγιση του ζητήματος – περιπτωσιολογική μελέτη – θεωρείται πασιφανές ότι οι διάφορες θρησκείες, όπου εμφανίζονται, χρησιμοποιούν διάφορους ιδεο-πειθαναγκασμούς. Τέτοιοι ιδεο-πειθαναγκασμοί αποδοχής υπέρτατης εξουσίας και θεοκρατίας (λογικές ρατσιστικού τύπου) εξυπηρέτησαν πάντοτε τους αποδέκτες – εξ αποκαλύψεως – των εντολών της υπερτάτης αρχής, οι οποίοι εμφανίζονται ως οι εκλεκτοί κάποιου θεού (π.χ. οι «ευγενείς» εξ αίματος) ή οι εκλεκτοί της Ιστορίας (π.χ. η εργατική τάξη). Έτσι λοιπόν, έπρεπε να καταστήσουμε συνένοχη

---

¹ προφορική αναφορά: Ο Παρακείμενος του F-οίδα ήτοι είδα – ίστωρ, πολυίστωρ κλπ

την Βιολογία, για να νομιμοποιηθεί η αυθαίρετη διάκριση των εξ αίματος ευγενών και των περιούσιων λαών.

Άλλοτε πάλι αναφέρονται ως εντολοδόχοι της αναγκαιότητας της δήθεν ανάπτυξης και ευρωστίας της οικονομίας των λαών – στην πραγματικότητα όμως, η πρόθεση και η δράση τους συντελεί στην υποβάθμιση και χρηματιστηριακή αποτίμηση του ανθρώπου και των αξιών του. Εδώ, συγκεκριμένα, έπρεπε να κάνουμε συνένοχη την ανθρώπινη δημιουργικότητα, για να νομιμοποιήσουμε, μέσω αφηρημένων δεικτών, τον ληστρικό τζόγο των ελαχίστων εις βάρος των πολλών. Ο ρατσισμός εδώ, αναπαράγεται με αξίες και πρότυπα των εκλεκτών πιστών κάποιου θεού ή της θεοποιημένης ιστορίας ή της θεοποιημένης παραγωγικότητα και της αγοράς. Στην ουσία τους όμως πρόκειται για λογικές Μεσσιανισμού του «περιούσιου λαού» και της «περιούσιας κοινωνικής τάξης», που επαναφέρουν στην παγκόσμια σκηνή έναν ιδιότυπο Μεσαιωνισμό και ανθρώπινη εκμετάλλευση.

Πρέπει να επιστήσουμε την προσοχή μας στα γνωστικά αντικείμενα, τα οποία είναι δυνατό να τροφοδοτήσουν ρατσιστικές τάσεις, να ξεχωρίσουμε τα κυριότερα μεταξύ τους και να προσανατολίσουμε τη θεώρηση και τη διδασκαλία τους σε ένα επίπεδο ελευθερωμένο από προκαταλήψεις. Το αντικείμενο της ιστορίας, με τις αναφορές που πραγματοποιούνται στα πλαίσιά του στις κατακτήσεις ή στην Αποικιοκρατία, δύναται να τροφοδοτήσει διακρίσεις και προκαταλήψεις εναντίον μειονοτήτων ή και ολόκληρων εθνών. Η ιστορία της οικονομικής ανάπτυξης, με τη σειρά της, μπορεί να έχει το ίδιο αποτέλεσμα, καθώς οι αναφορές που γίνονται στα πλαίσιά της σε θέματα όπως: Φυτείες-Δουλεμπόριο, Βιομηχανική παραγωγή και Γενοκτονίες με στόχο την κατοχή/οικειοποίηση γης (Αμερικανοί=> Ερυθροδέρμους, Ισραήλ => Παλαιστίνιους κλπ.) μπορούν εύκολα να παρερμηνευθούν και να αποτελέσουν τη λανθασμένη βάση για την καλλιέργεια ρατσιστικών προκαταλήψεων και διακρίσεων.

Και για να μην έχουμε αυταπάτες, η Γλώσσα από κύριος παράγων διαμόρφωσης συνείδησης, σε συνάφεια και σχέση με τη διαχρονική πορεία στο φυσικό και ιδεοπολιτικό περιβάλλον ενός λαού, δεν μετατρέπεται σε εξαναγκασμό ρατσιστικού τύπου, όταν επιβάλλεται και υποχρεώνονται οι άνθρωποι να μιλούν μόνο μία (την Αγγλική), που συμβαίνει να είναι και η γλώσσα των ισχυρών; Ή μήπως η «νομιμότητα της καθαρής φυλής» της ναζιστικής Γερμανίας, της παγκοσμιοποίησης που καταστρέφει πολιτισμούς και δολοφονεί ανθρώπους (Μουσειά Ιράκ, Αφγανιστάν, Γιουγκοσλαβία και Ισραήλ – Παλαιστίνη), δεν βασίζεται σε ιδεοπειθαναγκασμούς (μαθήσεις) ρατσιστικής λογικής;

Το κύριο ερώτημα είναι 'εμείς τι κάνουμε'; Επειδή η Αλήθεια είναι έννοια ταυτόσημη της Δικαιοσύνης και επειδή η Αλήθεια / Γνώση σώζουν, ως αυθεντική δύναμη στην υπηρεσία του ανθρώπου είναι γι' αυτό, όπως εκτιμούμε, που σκοπός της Αγωγής είναι η κατίσχυση των αξιών της Ανθρωπιστικής Παιδείας. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι δεν εξαφανίζουμε τα πραγματικά γεγονότα, ούτε τα ποιητικά τους αίτια: ανθρώπους και συνθήκες. Αντίθετα, προβάλλουμε και καλλιεργούμε αξίες και πρότυπα του ανθρωπισμού.

B) Κριτήρια συγγραφής Ιστορικών βιβλίων και δημιουργίας πολυμέσων για την Εκπαίδευση

Παιδαγωγικά και επιστημονικά, το ζήτημα δεν είναι να εξαφανίζουμε τα αυθεντικά ιστορικά γεγονότα γιατί έτσι ακυρώνουμε την ιστορία, όχι μόνον ως επιστήμη, αλλά και ως παράγοντα-διαμορφωτή της ανθρωπίνης οντότητας.

Το σωστό για τις Επιστήμες της Αγωγής είναι να δίνουμε τη δυνατότητα στο αναπτυσσόμενο παιδί, αλλά και σε κάθε ανθρώπινη ηλικία, να εσωτερικεύει τις ανθρώπινες αξίες, με προεξάρχουσα την αρχή του ότι συνυπάρχει και δεν γίνεται αλλιώς: συνυπάρχει δεν υπάρχει απλώς! Όπως επίσης την αμοιβαιότητα υποχρεώσεων και δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτές τις αξίες για την κάθε ανθρωπίνη οντότητα.

Να βοηθάμε επίσης την κατανόηση ότι η ανθρώπινη κουλτούρα, τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας, διαχρονικά ιδωμένα, βασίζονται και απορρέουν από τις ειδικές φυσικές συνθήκες και κοινωνικές ανάγκες και αναπαριστώνται ως τέτοιες στο συλλογικό ασυνείδητο των διαφόρων κοινωνιών. Αυτό δεν σημαίνει ότι όλες οι κουλτούρες είναι ίσες σε αξία, από τη σκοπιά της προσφοράς τους στον άνθρωπο. Όμως, πρέπει επίσης να καταστήσουμε αδιαφιλονίκητη την αρχή ότι: *κριτήρια αξιολόγησης μιας κουλτούρας και των εθιμικών της στοιχείων δεν είναι μια άλλη κουλτούρα, αλλά οι ανθρώπινες αξίες, τα ιδεώδη του ανθρωπισμού.*

Μια καλή επιλογή περιεχομένου διδασκαλίας λοιπόν, χρησιμοποιεί έξυπνους, ευρηματικούς τρόπους για να προβάλλει και να εσωτερικεύει τις πανανθρώπινες αξίες, το σεβασμό στον άνθρωπο.

Να εμπνέει την κατανόηση ότι: κάθε αντιανθρώπινη συμπεριφορά και κάθε ταξική ή φυλετική αυθαιρεσία, που κοινωνικές ή εθνικές ομάδες, μπορεί να επέδειξαν σε άλλες κοινωνικές ή ταξικές ομάδες, είναι αποκλίνουσες από τον ανθρωπισμό συμπεριφορές και επιλογές και γι' αυτό υποκείμενες σε κριτική ή καταδίκη. Από την άλλη, να αναδεικνύει

την υπάρχουσα προσφορά και υπηρεσία στη ζωή και τον ανθρώπινο πολιτισμό κάθε λαού.

Η φιλοσοφία και οι παιδαγωγικές αρχές που πρέπει να διαπνέουν την συγγραφή βιβλίων Ιστορίας ή τη δημιουργία λογισμικών και πολυμέσων οφείλει να καταδεικνύει κάθε θετικό στοιχείο της κάθε κουλτούρας, να σέβεται την εθνική ψυχή, για να μην καταδικάζει τον άνθρωπο και την ανθρώπινη κοινωνία σε ερμαιότητα και μετεωρότητα.

Επίσης, να μην γενικεύει, αποδίδοντας στην ανθρώπινη ομάδα, αντιανθρώπινες επιλογές οιασδήποτε καταχρηστικής εξουσίας ή δυσπραγίες οικονομικής φύσεως, που μετατρέπονται σε ρατσιστικές εκφάνσεις και συμπεριφορές.

Ασφαλώς, η δυνατότητά μας για μια τέτοια παραγωγή πολυμέσων ποικίλει, ανάλογα με τα γνωστικά αντικείμενα, εφόσον κάποια μας επιτρέπουν μόνον θετικές δημιουργίες της ανθρωπίνης κοινωνίας να παρουσιάζουμε και να καταδεικνύουμε, όπως π.χ : Γλώσσα, Λογοτεχνία, Λαϊκός Πολιτισμός, Λαογραφία, οι Φυσικές επιστήμες κλπ.· Κάποιες άλλες, όπως είναι η Ιστορία, το Δίκαιο, οι κοινωνικοί θεσμοί κλπ., περιοχές της επιστήμης και της τέχνης κλπ., είναι ακριβώς αυτές που απαιτούν την ειδική πρόνοια και φροντίδα μας για να ενδοπροβάλλουμε σε αυτούς που εκπαιδεύουμε με τα βιβλία ή τα πολυμέσα μας, τα πρότυπα και τις αξίες όπως τα αναφέραμε ανωτέρω.

Είναι λυπηρό να διαπιστώνει κανείς την προσπάθεια μερικών «Επιστημόνων» να φαλκιδεύσουν και να αλλοιώσουν τη σημασία ιστορικών γεγονότων, που αφορούν έναν λαό ή μια χώρα, λειτουργώντας ως επίορκοι της βασικής αρετής του επιστήμονα που είναι να ψάχνει την αλήθεια.

Για μας ισχύει πάντα ο μεγάλος λόγος του εθνικού μας ποιητή:

«Το έθνος και κάθε έθνος πρέπει να θεωρεί εθνικό ό,τι είναι αληθινό»

Αισθανόμαστε λοιπόν οργή, όταν «Επιστήμονες» - δεν γνωρίζουμε για ποιές σκοπιμότητες ή μάλλον τις αντιλαμβανόμαστε-πλαστογραφούν την Ιστορία σε βάρος συγκεκριμένου Έθνους – του Ελληνικού – και αυτό ως αείποτε επαναλαμβανόμενη πράξη!